

JACEK CHOTKOWSKI
*Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin
w Boninie*

KIERUNKI ZMIAN NA RYNKU NASION ROLNICZYCH

1. Wprowadzenie

Rynek nasienny stanowi ważny dział krajowego agrobiznesu z potencjalnymi możliwościami eksportu. Ważność tego sektora w nowoczesnym rolnictwie podkreśla fakt, że w światowej literaturze nazywany jest przemysłem nasiennym [Duczmał 2000]. Nasiennictwo rolnicze jest dostawcą podstawowego środka produkcji w rolnictwie. Umożliwia wprowadzenie do praktyki gospodarczej efektów postępu biologicznego. Nowe odmiany roślin uprawnych oraz kwalifikowany materiał nasienny uznawane są obecnie za najważniejszy czynnik zwiększania efektywności produkcji rolniczej. Oprócz czynnika plonotwórczego, wymiana materiału nasiennego umożliwia wymianę dotychczas uprawianych odmian na nowe o lepszych parametrach technologicznych i użytkowych. Pozwala to na lepsze dostosowanie cech produktu do wymagań odbiorcy oraz zwiększa możliwości zbytu. Postęp biologiczny uznawany jest obecnie za podstawowy czynnik zwiększania konkurencyjności polskiego rolnictwa. Jak stwierdza Woś [1998] postęp biologiczny jest relatywnie tańszy w porównaniu z postępem technicznym i chemizacyjnym, jest przyjazny środowisku naturalnemu i może być dostarczany do gospodarstw różnej wielkości.

Wykorzystanie przez praktykę produkcyjną możliwości wiążących się z zastosowaniem elementów postępu biologicznego wymaga istnienia sprawnego rynku nasiennego. Aktualna sytuacja na rynku nasiennym, w tym zmniejszanie się popytu oraz rosnąca konkurencja, stawiają szczególnie trudne zadania przed jednostkami sektora.

Celem pracy jest analiza zmian i warunków funkcjonowania nasiennictwa rolniczego w Polsce, a także dostosowań organizacyjno-prawnych do rozwiązań obowiązujących w krajach UE.

2. Struktury rynku nasiennego

Najważniejszym po stronie podaży uczestnikiem rynku nasiennego roślin rolniczych w Polsce są przedsiębiorstwa hodowlano-nasienne. Prowadzą one hodowlę twórczą (dostarczanie nowych odmian) i zachowawczą (produkcja materiałów elitarnych-bazowych). Ekonomiczna funkcja tych przedsiębiorstw koncentruje się wokół faktu posiadania praw właścicielskich oraz prowadzenia z tego tytułu całokształtu polityki nasienniej wobec własnych odmian roślin uprawnych. Największe pod względem udziału własnych odmian w krajowej produkcji nasienniej w 2003 roku to [Oleksiak 2004]: HR Strzelce (20%), Grupa DANKO (18%), Poznańska HR (10%), HRR Nasiona Kobierzyc (7%), Małopolska HR HBP (6%), HR Smolice (6%), Lochow - Petkus (hodowla niemiecka) (4%), Grupa Szelejewo (3%), HZ Zamarte (3%). Wymienione przedsiębiorstwa znajdują się również na czele rankingu firm hodowlanych przodujących pod względem procentowego udziału odmian roślin rolniczych zarejestrowanych w Polsce w 2003 roku. Jednostki hodowlane powiązane są najczęściej jedynie umowami o charakterze handlowym z firmami reprodukującymi materiały elitarne do materiałów kwalifikowanych. Firmy prowadzące reprodukcję stanowią drugie ogniwo realizujące podaż nasion kwalifikowanych. To ogniwo marketingowego łańcucha nasiennego jest znacznie bardziej rozdrobnione. Wobec działających na rynku polskim kilkunastu krajowych firm hodowlano-nasiennych oraz kilkudziesięciu przedstawicielstw zagranicznych hodowli, reprodukcją zajmuje się ponad tysiąc małych i średnich przedsiębiorstw powstałych w miejsce około 300 byłych central nasiennych [Wicki 2003]. Tak znaczne rozdrobnienie podaży w produkcji nasienniej jest sprzeczne z tendencjami światowymi, gdzie w związku z globalizacją nasila się tendencja do koncentracji firm, kapitału i możliwości działania [Podlaski 2002]. Na duże rozdrobnienie podaży na rynku nasiennym wpływa również duża liczba odmian znajdujących się w obrocie. W 2003 roku na Liście Odmian roślin rolniczych znajdowało się 1114 odmian, w tym 221 zbóż i 117 odmian ziemniaków [Arseniuk 2003, Oleksiak 2004].

Główną stroną popytową rynku nasiennego stanowi około 900 tys. indywidualnych gospodarstw rolnych nastawionych na rynek (które większość wytworzonych przez siebie produktów sprzedają). Popyt na nasiona kwalifikowane wzrasta wraz ze zwiększaniem się powierzchni obszarowej gospodarstw [Oleksiak 2004]. Gospodarstwa ukierunkowane na zaopatrzenie własnych rodzin w minimalnym stopniu korzystają z nasion zakupionych na rynku. Gospodarstwa kupują nasiona nie tylko w firmach reprodukcyjnych. Jak można szacować, co najmniej jedna trzecia oferty jednostek hodowlanych nie trafia do dalszej reprodukcji, lecz na plantacje towarowe.

Stopień nasilenia konkurencji na rynku nasiennym wykazuje zróżnicowanie w zależności od zasięgu geograficznego rynku danej rośliny uprawnej. Na ryn-

kach nasiennych o charakterze lokalnym (zboża, motylkowe) dominuje typ struktury konkurencyjnej zbliżonej do oligopolu heterogenicznego (kilku oferentów zróżnicowanego materiału nasiennego). Z kolei na rynkach o charakterze regionalnym (kukurydza, sadzeniaki ziemniaka) dominuje konkurencja monopolistyczna (wielu sprzedawców niejednorodnego produktu). Formy organizacyjne rynku nasion rolniczych to najczęściej bezpośrednia sprzedaż przez przedsiębiorstwa nasienne za pomocą transakcji gotówkowych (spot) producentom jako docelowym nabywcom. Pewną część materiałów kwalifikowanych zakupują zakłady przetwórcze (cukrownie, browary, krochmalnie itp.), które następnie udostępniają nasiona plantatorom kontraktującym surowiec do przetwórstwa.

3. Tendencje w zakresie podaży i popytu

Najbardziej wyraźną tendencją polskiego rynku nasiennego jest trwający od 1990 roku spadek produkcji (podaży) i popytu. Jak wynika z danych tabeli 1, największy spadek produkcji nasiennej od czasu wprowadzenia gospodarki wolnorynkowej miał miejsce w odniesieniu do nasion buraków cukrowych, motylkowych, strączkowych i ziemniaków. Powierzchnia produkcji nasiennej zmniejszyła się w tym przypadku co najmniej dziesięciokrotnie.

Tabela 1

Zmiany w powierzchni plantacji kwalifikowanych w tys. ha i ich procentowy udział w uprawach ogółem w latach 1988-2003

	1988 - 1990		1991-1993	1994 - 1996	1997 - 1999	2000	2001	2002	2003		
	tys. ha	udział %	tys. ha	tys. ha	tys. ha	tys. ha	tys. ha	tys. ha	tys. ha	udział %	dynamika (10:2)
Zboża razem	257,5	3,6	118,3	133,90	170,1	122,0	107,9	83,3	64,0	0,8	24,9
-pszenica ozima	61,4	3,8	38,9	35,1	53,2	37,9	34,8	26,1	20,3	1,1	33,1
-pszenica jara	28,7	4,4	15,0	16,1	25,0	17,5	11,6	10,1	8,1	1,7	28,2
-jęczmień ozimy	9,8	6,0	3,5	5,1	3,2	3,1	3,3	2,5	1,0	0,8	10,2
-jęczmień jary	43,5	4,2	20,8	28,0	33,3	25,3	20,8	16,3	12,3	1,4	28,2
-żyto	41,3	1,8	16,1	18,2	25,3	11,1	11,1	8,1	6,8	0,5	16,5
-owies	39,3	4,9	12,3	15,1	12,5	10,7	9,6	7,7	4,7	0,9	12,0
-pszenżyto ozime	32,3	5,0	10,3	13,8	16,9	12,1	13,2	8,7	7,9	0,9	24,5
Kukurydza	2,3	0,6	2,1	1,4	0,8	1,1	1,4	1,9	1,5	0,4	65,2
Ziemniaki	65,9	3,5	26,3	10,2	9,3	6,9	7,0	6,9	6,3	0,8	9,6
Buraki cukrowe	2,2	0,5	1,8	1,7	0,8	0,05	0,07	0,08	0,07	0,02	3,2
Rzepak ozimy	5,9	1,2	3,9	3,3	1,9	1,5	1,4	1,2	1,6	0,4	27,1
Strączkowe	90,9	19,4	38,2	16,1	13,3	7,3	6,7	5,3	4,0	1,9	4,4
Motylkowe	18,7	2,3	4,7	3,1	2,5	2,4	1,4	0,8	0,7	0,3	3,7
Trawy	40,5	-	17,4	10,5	11,8	10,0	9,2	6,6	5,9	-	14,6

Źródło: Opracowano na podstawie [Oleksiak 2004] oraz danych GIIORiN.

W odniesieniu do zbóż powierzchnia nasienna pszenicy ozimej zmniejszyła się w tym okresie trzykrotnie, natomiast jęczmienia ozimego, żyta i owsa ponad sześciokrotnie. W najmniejszym stopniu zmniejszyła się (niespełna dwukrotnie) powierzchnia plantacji kwalifikowanych kukurydzy. W latach 1995-1997 miał miejsce pewien wzrost powierzchni kwalifikacji polowej roślin rolniczych. Jednak w kolejnych latach ponownie powierzchnia produkcji nasiennej systematycznie spadała. Wielkość produkcji i zużycia w rolnictwie kwalifikowanego materiału nasiennego jest skorelowana z poziomem koniunktury w rolnictwie, zależnej według Wosia [2000] od bardziej liberalnej (dekoniunktura) lub protekcyjnej (poprawa koniunktury) polityki rolnej. W okresach spadających dochodów rolnicy zmuszeni są do minimalizowania nakładów na środki produkcji pochodzące z zakupu, w tym materiału siewnego. Najważniejszą barierą rozwoju nasiennictwa rolniczego w Polsce jest więc bariera popytu. Zmniejszanie się popytu na rynku nasiennym stwierdziła większość badanych na przełomie 2002/2003 roku krajowych i połowa zagranicznych firm nasiennych (tabela 2). Za główną barierę popytu na kwalifikowane nasiona badane przedsiębiorstwa hodowlano-nasienne uznały konkurencję nieformalnego (tzw. wymiana sąsiedzka) obrotu nasiennego, na drugim miejscu wymieniając niskie ceny produktów rolnych (niskie dochody rolnictwa).

Natomiast w opiniach przedsiębiorstw reprodukcji nasiennej najważniejszym czynnikiem ograniczającym popyt na rynku nasiennym jest niska dochodowość rolnictwa, a konkurencja nierejestrowanego handlu wymieniana jest na drugim miejscu. Tylko dwa badane przedsiębiorstwa nasienne wśród głównych barier popytu wymieniły „wysokie ceny nasion”, natomiast jedna firma stwierdziła, że do barier popytu należy zaliczyć też „niskie w opinii rolników korzyści z wymiany nasion”. Wydaje się, że ten ostatni czynnik ma w praktyce znacznie większe znaczenie niż wynika to z przytoczonych opinii firm nasiennych. Jak wynika z sygnałów rolników jak i wynikającej z badań stosunkowo dużego ryzyka produkcji nasiennej [Rembeza 2003], jakość nasion dostarczanych rolnikom przez firmy nasienne nie zawsze jest dobrej jakości. Obniża to efekty ekonomiczne stosowania kwalifikowanych nasion i negatywnie wpływa na poziom zgłaszane go popytu. Wydaje się, że firmy nasienne dostrzegają ten problem, gdyż za główny element strategii na przyszłość uznają doskonalenie jakości oferowanych nasion.

Tabela 2

Kierunki zmian sytuacji i pozycji konkurencyjnej badanych przedsiębiorstw nasiennych (udział %)

Kierunki zmian w zakresie	Przedsiębiorstwa hodowlano-nasienne		Przeds. prowadz. reprodukcję nasenną	Ogółem badane przedsiębiorstwa	w tym: nastawione na nasiennictwo ziemniaka	
	krajowe	zagraniczne			krajowe	zagraniczne
Rentowność:						
– zwiększa się	16,7	50,0	7,2	21,4	-	60,0
– bez zmian	50,0	50,0	50,0	50,0	44,4	40,0
– zmniejsza się	16,7	-	42,8	25,0	44,4	-
Udział w rynku:						
– zwiększa się	33,3	87,5	35,7	50,0	33,3	80,0
– bez zmian	16,7	12,5	42,8	28,6	22,2	20,0
– zmniejsza się	33,3	-	21,5	17,9	33,3	-
Popyt na rynku nasiennym:						
– zwiększa się	-	25,0	-	7,1	-	20,0
– bez zmian	-	25,0	42,8	28,6	22,2	40,0
– zmniejsza się	100,0	50,0	57,2	64,3	77,8	20,0
Główne bariery popytu:						
a) konk. nieformalnego obr. nas	66,6	75,0	35,7	53,6	33,3	60,0
b) wysokie ceny nasion	-	-	14,3	7,1	11,1	-
c) niskie w opinii rolników korzyści z wymiany	-	-	7,2	3,6	-	-
d) niskie cen prod. rolnych	33,3	25,0	42,8	35,7	55,6	40,0
Konkurencja firm krajowych:						
– zwiększa się	33,3	25,0	35,7	32,1	33,3	20,0
– bez zmian	33,3	37,5	64,3	50,0	55,6	40,0
– zmniejsza się	16,7	37,5	-	10,7	-	40,0
Konkurencja firm i odmian zagranicznych:						
– zwiększa się	100,0	87,5	100,0	96,4	100,0	100,0

Źródło: Badania własne 2002/2003 w 28 przedsiębiorstwach nasiennych.

4. Kierunki zmian dostosowawczych do warunków konkurencji na wspólnym rynku

Wszystkie badane krajowe przedsiębiorstwa nasienne stwierdzają zwiększanie się konkurencji odmian i firm zagranicznych na polskim rynku. Z zamieszczonych w tabeli 2 danych wynika, że przedstawicielstwa zagranicznych hodowli wykazują przewagę konkurencyjną w stosunku do firm krajowych. Zagraniczne jednostki wykazują ekspansję ekonomiczną (wzrost rentowności) i rynkową (wzrost udziału w rynku). Również mniej pesymistycznie wypowiadają się od-

nośnie stanu popytu na kwalifikowane nasiona. Zniesienie po 1 maja 2004 roku barier w przepływie towarów oznacza, że konkurencja ze strony zagranicznych dostawców nasion niewątpliwie zwiększy się jeszcze bardziej. Konkurencja zagraniczna przejawia się w pierwszym rzędzie w rosnącym, zwłaszcza po 2000 roku, udziale odmian obcych hodowli na polskim rynku. Udział odmian zagranicznych w polskim rejestrze wynosił w 1985 r. 16,4%, w 2000 r. 32,7%, natomiast w 2003 r. zwiększył się do 41,5% [Arseniuk 2003]. Najwięcej jest zagranicznych odmian buraka cukrowego (71,0%), kukurydzy (74,0%) i rzepaku ozimego (66,7%), a więc gatunków w których dominują odmiany mieszańcowe lub są ściśle związane z przemysłem przetwórczym [Oleksiak 2004]. Odpowiednio udział zagranicznych odmian traw w naszym rejestrze w 2003 r. wynosił 54,3%, motylkowych drobnonasiennych 44,0%, ziemniaków 29,0%, zbóż 21,7% (w tym jęczmienia jarego 41,5%, pszenicy ozimej ponad 24%), buraków pastewnych 34,0%, strączkowych 6,0%.

Realizowane od początku okresu transformacji kierunki zmian sektora nasiennego polegały na jego restrukturyzacji, prywatyzacji, dostosowaniu działań gospodarczych do warunków rynku, integracji potencjału i strategii rynkowych mających na celu wzmocnienie konkurencyjności firm nasiennych. Jednostki prowadzące reprodukcję zostały prawie w całości sprywatyzowane, natomiast firmy hodowlano-nasienne podlegały procesom integracji i komercjalizacji. W sektorze hodowli roślin rolniczych utworzono 8 spółek hodowlanych Agencji Nieruchomości Rolnych oraz 3 spółki Instytutu Hodowli i Aklimatyzacji Roślin. Według oceny Podlaskiego [2002] nasienna część sektora (firmy reprodukcyjne) ma szanse utrzymania się na rynku, natomiast wiele firm hodowlano-nasiennych może mieć poważne trudności. Taką ocenę potwierdza w imieniu ANR Olejniczak [2002]: „złe się stało, że do czasu akcesji nie zdołaliśmy doprowadzić do integracji państwowej hodowli roślin i umocnienia jej na rynku”. Głównymi problemami jakie musi pokonać polska hodowla w przyszłości to poprawa opłacalności działalności nasiennej oraz zwiększenie zakresu stosowania profesjonalnych elementów marketingu. Jakość polskich odmian zbóż, ziemniaków i innych gatunków na ogół jest porównywalna z odmianami zagranicznymi [Bilski 1997]. Wobec perspektyw zlikwidowania dotacji z funduszu postępu biologicznego do hodowli roślin [Arseniuk 2003], konieczne jest zwiększenie skali sprzedaży nasion przez poszczególne przedsiębiorstwa, zwiększenie skuteczności ściągania opłat hodowlanych i licencyjnych oraz zwiększenie cen nasion. Polskie firmy hodowlano-nasienne, w przeciwieństwie do firm zachodnioeuropejskich, dotychczas nie wykorzystywały możliwości zarządzania cenami jakie tkwią w posiadanym prawie do odmiany. Z kolei przezwyciężenie barier popytu będzie dodatkowo utrudnione ze względu na likwidację w 2004 roku dotacji do zakupu kwalifikatów przez rolników, tzw. bonifikat. Realizacja wyżej wymienionych celów wymaga współpracy i integracji jednostek hodowli i nasiennictwa. Oprócz róż-

nych scenariuszy działań integrujących o charakterze kapitałowym mogą być wykorzystane działania integracyjne nie ingerujące w układ właścicielski jak powołanie organizacji sieciowej [Arseniuk, Buga 2003]. W przyszłościowej strategii należy przewidzieć także ścisłą współpracę jednostek hodowlanych z nauką. Wzmocnienie krajowego sektora nasiennego jest konieczne, gdyż oparcie produkcji roślinnej w Polsce wyłącznie na odmianach zagranicznych nie byłoby najlepszym rozwiązaniem [Chotkowski, Rembeza 1999, Nowicka 2000].

5. Dostosowanie systemu nasiennictwa do standardów unijnych

System organizacyjno-prawny funkcjonowania nasiennictwa w Polsce był stopniowo dostosowywany do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej. Dotyczyło to zwłaszcza pracy organów oceny i rejestracji odmian (COBORU) oraz kontroli (IORiN). W związku z akcesją naszego kraju do Unii Europejskiej, z dniem 1 maja 2004 r. zmienia się w pewnym zakresie warunki produkcji i funkcjonowania rynku nasiennego. Będzie to miało związek głównie z wejściem w życie ustawy z dn. 26.06.2003 r. o nasiennictwie (Dz. U. Nr 137/2003, poz. 1299). Zmiany te dotyczą m. in. następujących problemów [Gacek 2003, Kłós, Wyszatkiewicz 2004]:

- Przedsiębiorcy zajmujący się obrotem materiałem siewnym będą zobowiązani do zgłoszenia się i uzyskania numeru w rejestrze prowadzonym przez wojewódzkiego inspektora Inspekcji Ochrony Roślin i Nasiennictwa. Rejestr zastąpi dotychczasowy system wydawania zezwoleń. Materiał siewny znajdujący się w obrocie powinien być opakowany, zabezpieczony i zaopatrzony w etykiety.
- Materiał elitarny roślin rolniczych oraz wszystkie kategorie sadzeniaków ziemniaka będą podlegały ocenie urzędowej wykonywanej wyłącznie przez organa IORiN. Materiał kategorii kwalifikowany roślin rolniczych będą mogły oceniać niezależne laboratoria lub laboratoria przedsiębiorstwa nasiennego zgodnie z otrzymaną akredytacją.
- W miejsce obowiązujących dotychczas stopni kwalifikacji wprowadzono dwie kategorie: materiał elitarny i kwalifikowany. Liczbę rozmnożeń materiału kwalifikowanego żyta, traw i motylkowych drobnonasiennych z wyjątkiem lucerny ograniczono do jednego rozmnożenia.
- Wprowadzono minimalną powierzchnię plantacji nasiennej, tj. 0,5 ha. Plantacja powinna być oznakowana tablicą zawierającą informacje o plantacji.
- Po akcesji naszego kraju do UE, będą mogły być uprawiane w Polsce materiały wszystkich odmian wpisanych do wspólnotowych katalogów. Katalog ten tworzą odmiany wpisane do rejestrów poszczególnych krajów członkowskich. Odmiany zarejestrowane w Polsce wpisywane będą do

wspólnotowych katalogów na 10 lat, z możliwością przedłużenia wpisu. Umożliwi to polskim firmom wprowadzenie ich do uprawy w krajach UE.

- Zakłada się, że wzorem krajów UE rolę regulatora dopływu odmian najbardziej przydatnych do uprawy w warunkach Polski (zarówno krajowych jak i zagranicznych) będzie tworzony przez COBORU, przy współpracy z samorządami wojewódzkimi i izbami rolniczymi, system Porejestrowego Doświadczalnictwa Odmianowego (PDO).
- Producenci sadzeniaków ziemniaka, podobnie jak dystrybutorzy i importerzy podlegają obowiązkowi urzędowej rejestracji w WIORiN oraz uzyskania indywidualnego numeru rejestracyjnego. Zgodnie z ustawą z dn. 18.12.2003 r. o ochronie roślin (Dz. U. Nr 11/2003, poz. 94) partia sadzeniaków powinna posiadać paszport roślin, przez co rozumie się etykietę dołączoną do roślin poświadczającą, że spełniają one wymagania zdrowotności określone w ustawie.

6. Podsumowanie

Rynek nasienny stanowi ważny dział krajowego agrobiznesu. Dostarcza on podstawowego środka produkcji, stanowiącego nośnik postępu biologicznego decydującego o efektywności produkcji roślinnej. Od początku okresu transformacji gospodarczej w Polsce w sektorze następowały zmiany dostosowujące do nowych warunków funkcjonowania rynku oraz nowego systemu organizacyjno-prawnego. Niekorzystnym zjawiskiem było kilkakrotne, a w niektórych gatunkach kilkunastokrotne zmniejszenie się produkcji i popytu rolnictwa na kwalifikowany materiał nasienny. Główną przyczyną były niekorzystne dla producentów tendencje cenowe powodujące spadek dochodowości produkcji rolniczej. Jednocześnie systematycznie rosła konkurencja ze strony firm i odmian zagranicznych.

Obecna pozycja konkurencyjna krajowych jednostek sektora nasiennego w obliczu przewidywanej zwiększonej obecności na rynku polskim hodowli zagranicznych jest trudna. Mimo porównywalnej jakości odmian, krajowe podmioty charakteryzuje mniejsza skala sprzedaży nasion, nie wykorzystywanie możliwości zarządzania cenami oraz brak skutecznego systemu ściągania opłat hodowlanych. Wzmocnieniu konkurencyjności sprzyjałaby większa integracja przedsiębiorstw sektora i stosowanie prorozwojowych strategii rynkowych. Odwrócenie spadkowych tendencji popytu na kwalifikowane nasiona wymaga jak najszybszego wdrożenia zasad marketingu.

LITERATURA

1. Areseniuk E. (2003): Instytuty rolnicze szansą dla polskiego rolnictwa w perspektywie integracji Polski z Unią Europejską. *Hodowla Roślin i Nasiennictwo*, nr 2, 2-8.
2. Arseniuk E., Buga J. (2003): Organizacja polskiej hodowli roślin rolniczych. *Hodowla Roślin i Nasiennictwo*, nr 3, 24-37.
3. Bilski E. (1997): Stan i perspektywy polskiej hodowli roślin. [w:] *Hodowla roślin. Mat. I Kraj. Konf. ZTORU, IHAR, AWRSP, IGR, Poznań*, 19-22.
4. Chotkowski J., Rembeza J. (1999): Kierunki przekształceń w nasiennictwie w aspekcie wzrostu konkurencyjności rolnictwa. *Biuletyn IHAR*, nr 210, 13-20.
5. Duczmał K. (2001): Rozważania o przyszłości krajowego przemysłu nasienneho. *Postępy Nauk Rolniczych*, nr 1, 119-132.
6. Duczmał K. (2000): Światowy przemysł nasienny. [w:] *Nasiennictwo. Część ogólna. Praca zbiorowa pod red. K. Duczmała i H. Tucholskiej. PWRiL, Poznań*, 9-49.
7. Gacek E. (2003): Zasady wpisu odmian roślin uprawnych do krajowego rejestru i wspólnotowych katalogów w aspekcie akcesji Polski do UE. *Hodowla Roślin i Nasiennictwo*, nr 4, 6-9.
8. Kłos T., Wyszatkiewicz J. (2004): Dostosowanie polskiego prawodawstwa do dyrektyw UE w zakresie nasiennictwa. *Wiś Jutra*, nr 3, 18-22.
9. Nowicka B. (2000): Kierunki zmian w hodowli roślin w perspektywie przystąpienia Polski do UE. [w:] *Przejście z gospodarki planowej do rynkowej w hodowli roślin i nasiennictwie oraz ich naukowym zapleczu – osiągnięcia i problemy. PAN, SGGW, IHAR, Warszawa*, 22-29.
10. Oleksiak T. (2004): Rynek nasion. [w:] *Rynek środków produkcji i usług dla rolnictwa. Analizy rynkowe*, nr 25, MRiRW, ARR, IERiGŻ, Warszawa, 36-42.
11. Olejniczak J. (2002): Hodowla roślin w spółkach Agencji Własności Rolnej Skarbu Państwa - stan obecny i perspektywy. *Zeszyty Problemowe Postępów Nauk Rolniczych*, z. 488, 53-62.
12. Podlaski S. (2002): Wpływ globalizacji na przemysł nasienny. *Pamiętnik Puławski*, z. 130, 577-586.
13. Rembeza J. (2003): Ryzyko a ekonomiczna efektywność nakładów w produkcji rolniczej na przykładzie ziemniaka. *Postępy Nauk Rolniczych*, nr 5, 60-69.
14. Wicki L. (2003): Runek nasion kwalifikowanych w Polsce. [w:] *Marketing w strategiach rozwoju sektora rolno-spożywczego. Praca zbiorowa pod red. M. Adamowicza. SGGW, Warszawa*, 334-344.
15. Woś A. (2000): Rolnictwo polskie w latach transformacji. *Postępy Nauk Rolniczych*, nr 3, 123-131.
16. Woś A. (1998): Wzrost gospodarczy i strategie rozwoju polskiego rolnictwa. *Eseje 2. IERiGŻ, Warszawa*.

JACEK CHOTKOWSKI

KIERUNKI ZMIAN NA RYNKU NASION ROLNICZYCH**STRESZCZENIE**

Treścią pracy jest analiza zmian rynku i warunków funkcjonowania nasiennictwa rolniczego w Polsce w latach 1990-2004. Procesom stopniowej koncentracji hodowli roślin towarzyszyła prywatyzacja i wzrost liczby podmiotów zajmujących się dystrybucją nasion. Kilkakrotnie zmniejszył się popyt na kwalifikowany materiał nasienny. Systematycznie wzrastała konkurencja ze strony odmian i firm zagranicznych. Jakość polskich odmian jest porównywalna z odmianami hodowli zagranicznych. Słabsza jest natomiast pozycja marketingowa krajowych podmiotów. System organizacyjno-prawny nasiennictwa został stopniowo dostosowany do rozwiązań obowiązujących w krajach UE.

JACEK CHOTKOWSKI

DIRECTIONS OF CHANGES ON THE AGRICULTURAL SEED MARKET**SUMMARY**

This work contains the analysis of changes on the market and conditions of functioning the seed industry in Poland in years: 1990-2004. The process of gradual concentration of plant breeding industry was accompanied by privatization and the growth of the number of seed companies. The demand for certified seed was reduced several times. There was a systematical growth of competition on from the side of foreign companies and their varieties. The quality of polish varieties is comparable to foreign. Ones but polish companies have a weaker marketing position. The organizational system of seed industry was gradually adapted to suit the systems existing in UE countries.